

τεύχος

2174

12 Νοεμβρίου 2001

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

ΤΕΕ

ΤΕΧΝΙΚΟ
ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ
ΕΛΛΑΔΑΣ

ΚΑΡΑΓ. ΣΕΡΒΙΑΣ 4 • 102 48 ΑΘΗΝΑ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ
ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Αντισεισμική
Μηχανική
και Τεχνική
Σεισμολογία

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

28-30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2001

17 Νοέμβρη 1973

17 Νοέμβρη 2001

Συνεχίζουμε...

ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΓΑ

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Ο Αλευρόμυλος που Έγινε Μουσείο

Ο φάκελος με την ένδειξη «Οι φίλοι του Βυζαντινού Μουσείου της Βέροιας», που έφθασε στη σύνταξη του «Ενημερωτικού Δελτίου», εκ πρώτης όψεως, δεν περιείχε κανένα σημάδι που να προδιαθέτει για το περιεχόμενό του.

Η έκπληξη – πολύ ευχάριστη – ήρθε με το άνοιγμά του: Μια καθαίσθητη έκδοση για ένα νέο μουσείο και μάλιστα σε επαρχιακή πόλη.

Το διαβάσαμε με προσοχή και είπαμε να το παρουσιάσουμε από τις σελίδες του «Ε.Δ.», έτσι για να βάλουμε λίγη ομορφιά στη ζωή μας, που την έχουμε τόσο ανάγκη μέσα στο κλίμα των δύσκολων ημερών που διέρχεται ολόκληρος ο πλανήτης μας.

«Ξεναγός» μας σ' αυτό το νοερό ταξίδι ως τη Βέροια η έκδοση, αηλιά και ένα άρθρο της αρχιτέκτονος Κληοπάτρας Θεολογίδου, που έγραψε ύστερα από δικό μας αίτημα.

Το ιστορικό μιας ανάπλασης

Ολοκληρώθηκε πρόσφατα και λειτουργεί η πρώτη από τις μόνιμες εκθέσεις του Βυζαντινού Μουσείου Βέροιας με θέμα «Βέροια: μια περιφέρεια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας». Εκτίθενται βυζαντινές και μεταβυζαντινές εικόνες, ψηφιδωτά δάπεδα, αποτοιχισμένες τοιχογραφίες και αντικείμενα αγγειοπλαστικής και μικροτεχνίας, που ανήκουν στις πλούσιες συλλογές του μουσείου. Παράλληλα, στο ισόγειο του κτιρίου λειτουργεί προσωρινή έκθεση με τις εργασίες για την αποκατάσταση του κτιρίου, προβάλεται ταινία με τίτλο «Ο μύθος του χρόνου» και περιεχόμενο την ιστορία του κτιρίου και την αρχιτεκτονική του, την αποκατάσταση και μετατροπή του στο Βυζαντινό Μουσείο της πόλης και την οργάνωση της πρώτης μόνιμης έκθεσης, λειτουργεί οθόνη (touch screen) με ηλεκτρονική πληροφόρηση για τα μνημεία και τους ζωγράφους της Βέροιας και μικρό πωλητήριο.

Το μουσείο στεγάζεται σε παλαιό υδροκίνητο αλευρόμυλο, το γνωστό ως μύλος του Μάρκου, που αποκαταστάθηκε για να δεχθεί τη νέα χρήση. Οι εργασίες για την αποκατάσταση και επέκταση του κτιρίου ολοκληρώθηκαν το 1999. Ο μύλος του Μάρκου βρίσκεται μέσα στα όρια της διατηρητέας περιοχής της Κυριώτισσας, ένα από τα δύο σωζόμενα ιστορικά σύνορα της Βέροιας. Στο οικόπεδό του βρίσκονται τμήματα της οχύρωσης της πόλης, τα παλαιότερα από τα οποία ανάγονται στους ελληνοιστικούς χρόνους και πάνω σε αυτά δύο παλαιές οικίες του προηγούμενου

αιώνα. Αποτελεί δηλαδή ένα σύνολο με ιδιαίτερη ιστορική αξία, καθώς διατηρούνται σε αυτό αντιπροσωπευτικά δείγματα από ποικίλες ιστορικές περιόδους και από διάφορες εκφράσεις του πολιτισμού και της καθημερινής ζωής της πόλης. Κατοικίες - καθημερινή ζωή, οχύρωση - άμυνα - εχθρικές επιθέσεις - καταλήψεις της πόλης, αλευροποιία Μάρκου - οικονομική ζωή - εργασία - παραγωγή.

Ο μύλος κτίσθηκε το 1911 από το Στέργιο Μάρκου, γιατρό, σύμφωνα με τα σχέδια δύο Γερμανών μηχανικών. Στην εποχή της, η ίδρυση και λειτουργία της αλευροποιίας Μάρκου αποτελέσσε γεγονός για την πόλη, καθώς ήταν ένα εργοστάσιο «τελειστάτου συστήματος». Η άλεση του σίτου γινόταν με κυλίνδρους, ενώ το πλύσιμο, το κοσκίνισμα, ο διαχωρισμός και η μεταφορά από όροφο σε όροφο γίνονταν όλα μηχανικά. Κινητήρια δύναμη ήταν το νερό από παρακλάδι του Τριποτάμου, που περνούσε σε επαφή με τη νότια όψη του κτιρίου. Οριζόντιος άξονας μετέφερε την κίνηση από την υδροτουρμπίνα με τη βοήθεια ιμάντων και γραναζιών στα μηχανήματα σε όλους τους ορόφους. Η αλευροποιία Μάρκου τροφοδοτούσε με αλεύρι φούρνους σε όλο το νομό Ημαθίας.

Το κτίριο είναι ορθογώνιο, πέτρινο, τετραώροφο, τυπικό δείγμα της αρχιτεκτονικής βιομηχανικών κτιρίων αυτής της περιόδου και η ομοιότητά του με άλλα κτίρια της εποχής στην ευρύτερη περιοχή αθήνα και στην Ευρώπη είναι εμφανής.

Τα πατώματα και η στέγη του ήταν ξύλινα και εδράζονταν στις περιμετρικές τοιχοποιίες και σε μεταλλικό σκελετό. Όλα τα μεταλλικά και τα ξύλινα στοιχεία του κτιρίου εισήχθησαν από την Ευρώπη με καράβι. Εντυπωσιακή είναι η ποιότητα των υλικών και της κατασκευής: Αυστηρή γεωμετρική μορφή, ισχυρή βαθιά θεμελίωση από σιδερόπετρα, πάνω σε βάση από ισχυρό κονίαμα, προσεκτικές μεταλλικές συνδέσεις και κατασκευαστικές λεπτομέρειες, περιορισμένα διακοσμητικά στοιχεία, φυσικός φωτισμός με πολλαγά μεγάλα τοξωτά παράθυρα, εξαιρετικής ποιότητας λιθοκατασκευές με ασβεστοκονίαμα, λιτά σιδερένια παράθυρα και βαριές σιδερόπορτες είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά της. Ο μηχανικός εξοπλισμός του εισήχθη από τη Γερμανία. Στο ισόγειο βρισκόταν ο άξονας λειτουργίας και τα αναβατόρια, στον 1ο όροφο οι κύλινδροι, στο 2ο όροφο οι αποθήκες υλικού και στον 3ο τα πηλασίστερα για το κοσκίνισμα και μικρές ξύλινες αποθήκες.

Το 1981 μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε το κτίριο. Ό,τι απόμεινε από αυτό ήταν οι περιμετρικές τοιχοποιίες του και ο μεταλλικός σκελετός στο εσωτερικό του, εξαιρετικά παραμορφωμένος. Τη 10ετία του 1980 ο παραπόταμος καταργήθηκε, τα νερά του διοχετεύονται πλέον με υπόγειους αγωγούς και στη θέση του κατασκευάσθηκε η οδός Θωμάϊδου.

Τη δεκαετία του 1990 ο μύλος απαλλοτριώθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού, προκειμένου να αναστηλωθεί και να στεγάσει το Βυζαντινό Μουσείο της πόλης. Στόχος του μουσείου είναι να προβάλει πτυχές από τον πολιτισμό της Βέροιας, μέσα από τα δημιουργήματά του και να επιτρέψει την προσέγγισή του από το ειδικό και το ευρύτερο κοινό.

Στην αρχιτεκτονική συνολική μελέτη του μουσείου προβλέπονται εκθεσιακοί χώροι, χώροι για παράλληλες δραστηριότητες, όπως αίθουσα προσωρινών εκθέσεων, μικρό αμφιθέατρο για σεμινάρια, προβολές, ομιλίες, αίθουσα για εκπαιδευτικά προγράμματα, βιβλιοθήκη με μικρό αναγνωστήριο. Προβλέπονται επίσης κατάλληλα οργανωμένες αποθήκες και άρτια εξοπλισμένα εργαστήρια, γραφεία, μικρός ξενώνας για τη φιλοξενία ερευνητών, πωλητήριο και αναψυκτήριο.

Επειδή η απαιτούμενη ωφέλιμη επιφάνεια για τη λειτουργία του μουσείου είναι μεγαλύτερη από εκείνη που διαθέτει ο μύλος, το μουσείο επεκτείνεται και σε νέες κατασκευές. Ένα σύνθετο αρχιτεκτονικό πρόβλημα, όπου έπρεπε να επιλυθούν πολλά ζητήματα. Η αποκατάσταση του μύλου, ως διατηρητέου μνημείου της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής και των παλαιών οικιών επί των τειχών, η επιτυχής ένταξη νέων κατασκευών αντιπροσωπευτικών της εποχής τους, κατάλληλη ενταγμένων σε ένα ιστορικό χώρο, με σεβασμό στο χαρακτήρα του και σε αρμονία με το περιβάλλον, η λειτουργική σύνδεση νέων και παλαιών κατασκευών

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ:

Διεύθυνση Μελετών Μουσείων
Διευθυντής: Ε. Φιλιπποπούλου

Κτιριολογικό Πρόγραμμα:
+ Σ. Κίσσας

Προϊστάμενος (11η ΕΒΑ)
Κ. Θεολογίδου
(αρχιτέκτων αναστηλωτής 11η ΕΒΑ)

Αρχιτεκτονική προμελέτη:
Κ. Θεολογίδου

Τεχνικές προδιαγραφές:
Κ. Θεολογίδου, Α. Κουερίνη
Ν. Φιλιππίδης
αρχιτέκτονες

Α. Μαργαριτοπούλου
πολιτικός μηχανικός
Π. Τζίνης
ηλεκτρολόγος μηχανολόγος
Δ. Τζιοβάνης
εργοδηγός (ΔΜΜ)

Οριστική μελέτη - μελέτη
εφαρμογής:

Γ. Ανυφαντής, Σ. Ανυφαντής
Κ. Αδαμόπουλος, Ε. Σκατσάς
αρχιτέκτονες
Επίβλεψη μελέτης:
Α. Κουερίνη, Ν. Φιλιππίδης
αρχιτέκτονες (ΔΜΜ)

ΣΤΑΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ:

Σ. Κουνάδης, Κ. Τσακαλίδης
πολιτικοί μηχανικοί

ΗΛΕΚΤΡΟΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ:

Π. Κικίδης, Δ. Μπόζης
και Συνεργάτες
ηλεκτρολόγοι-μηχανολόγοι

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΤΙΡΙΟΥ:

Μ. Αγγελάκη
αρχιτέκτων (ΔΜΜ)

Ιστορική - Αρχιτεκτονική
τεκμηρίωση:
Κ. Θεολογίδου

ΕΠΙΒΛΕΨΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

Διεύθυνση Εκτέλεσης
Έργων Μουσείων
Διευθυντής: Β. Χανδακάς
Προϊσταμένη: Σ. Αφέντρα,
αρχιτέκτων

Επίβλεψη:

Σ. Κάργα, Ν. Φιλιππίδης
Δ. Χριστοπούλου
αρχιτέκτονες
Α. Αθανασίου, Α. Βούλγαρης
πολιτικοί μηχανικοί
Ν. Λιβιεράτος, Θ. Πρωτοπαπής,
π/μ μηχανικοί

Παρακολούθηση εργασιών
κατασκευής
εκ μέρους 11ης ΕΒΑ:
Κ. Θεολογίδου

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ:

ΑΡΧΙΤΕΧ ΑΤΕ

υπεύθυνοι έργου:

Γ.Ι. Γεωργιάδης
αρχιτέκτων
Β. Πείτσας
π/μ μηχανικός
εργοταξίαρχος:

Δ. Τζελέπης, πολιτικός μηχανικός
Π. Μάρθας, π/μ υπομηχανικός
υπεύθυνοι τομέων:

Μ. Συμεωνίδου, Ι. Τζωρτζίδης
αρχιτέκτονες

Ι. Καϊτής, πολιτικός μηχανικός
Α. Παπαδόπουλος, π/μ μηχανικός

μεταξύ τους, ο σχεδιασμός κατάλληλων εκθεσιακών χώρων που να επιτρέπουν ποικίλες μουσειολογικές και μουσειογραφικές προσεγγίσεις και η άρτια λειτουργία όλου του κτιριακού συγκροτήματος.

Το σκεπτικό αυτό οδήγησε στην επιλογή υπόγειων κατασκευών, στον αύλειο χώρο του μύθου, ύστερα από γεωτεχνική έρευνα για την καταλληλότητα του εδάφους, ώστε να μη διακόπεται η συνέχεια και η οπτική του ιστορικού συνόλου. Δηλώνονται όμως στο χώρο με την κεντρική είσοδο του μουσείου, η οποία είναι υπέργεια, τα δύο αίθρια και το δεύτερο, εξωτερικό κλιμακοστάσιο του μύθου. Οι υπέργειες νέες κατασκευές καταλαμβάνουν μικρή έκταση στο σύνολο του οικοπέδου και κατά συνέπεια δεν λειτουργούν ανταγωνιστικά με τα υφιστάμενα κτίρια και τείχη, σημασιοδοτούν την επέκταση του μουσείου και πέρα από το κτίριο των μύθων και δηλώνουν την εποχή τους με τη μορφή και τα υλικά κατασκευής τους, δηλαδή γυαλί και μέταλλο. Ειδικά η κεντρική είσοδος καλύπτεται με γυάλινο κεκλιμένο επίπεδο, που ξεκινά πάνω από τη στάθμη του εδάφους και καταλήγει στο ίδιο επίπεδο με την οροφή των υπόγειων κατασκευών, σημασιοδοτώντας, με αυτό τον τρόπο, τη συνέχιση του μουσείου σε υπόγειες κατασκευές. Το σύνολο μαζί με τα υπόγεια καταλαμβάνει έκταση 5.300 m².

Σήμερα ολοκληρώθηκε τμήμα του έργου, εμβαδού της τάξεως των 2.800 m². Το τμήμα αυτό αφορά το κτίριο του μύθου και νέες κατασκευές ΝΔ, όπου στεγάζονται εργαστήρια συντήρησης και αποθήκες. Στο ισόγειο του μύθου έγιναν οι απαραίτητες τροποποιήσεις, ώστε να λειτουργήσει ως κεντρική είσοδος του μουσείου.

Στην αποκατάσταση του μύθου του Μάρκου τέθηκαν πολλαπλά θεωρητικά ζητήματα δεδομένου ότι οι επιλογές ως προς το χαρακτήρα των επεμβάσεων ήταν πολλαπλές. Ο μεταλλικός σκελετός του κτιρίου εξαιρετικά παραμορφωμένος και ίχνη από τις δοκοθήκες των πατωμάτων επί των τοιχοποιιών, σε συνδυασμό με παλαιές εξωτερικές φωτογραφίες του κτιρίου, επέτρεψαν την ακριβή αναπαράσταση της αρχικής κατασκευαστικής δομής του. Οι αετωματικές απολήξεις του βόρειου και νότιου τοίχου έδωσαν την κλίση της στέγης. Το ερώτημα όμως ήταν εάν θα έπρεπε τα στοιχεία αυτά να ανακατασκευασθούν ή να κτισθεί ένα νέο κέλυφος μέσα στο υπάρχον, αγνοώντας την αρχική κατασκευή, η οποία εξάλλου δεν υπήρχε. Η ποιότητα και η λεπτομέρεια της αρχικής κατασκευής και τα σωζόμενα στοιχεία ήταν πρόκληση για την αποκατάστασή του, αν και όσο άρτια και αν είναι μια ανακατασκευή, δεν μπορεί να συναγωνισθεί την αυθεντική, η οποία έγινε σε συγκεκριμένο χρόνο, από συγκεκριμένους ανθρώπους και με τα δεδομένα και τις δυνατότητες της εποχής της. Παρόλα αυτά κρίναμε ότι η διάσωση της δομής, ως μνήμης και εικόνας του κτιρίου και κατασκευαστικής σύλληψης, ήταν ιδιαίτερα σημαντική, μια και δεν διασώζονται πολλές παρόμοιες κατασκευές σήμερα στην Ελλάδα. Οι εκθεσιακοί χώροι τοποθετήθηκαν στους ορόφους του μύθου οι οποίοι με την επιλογή αυτή διατηρήθηκαν ελεύθεροι.

Με ισχυρές κοινοδοκούς εξασφαλίσθηκε η αντιστήριξη των περιμετρικών τοιχοποιιών του. Της εκσκαφής των υπογείων προηγήθηκε η κατασκευή μικροπασσάλων, οι οποίοι συγκράτησαν τις τοιχοποιίες του μύθου και τα περιμετρικά πρανή. Η έλλειψη στοιχείων ως προς την ακριβή κατασκευαστική δομή της στέγης οδήγησε στον ανασχεδιασμό της. Οι περιμετρικές τοιχοποιίες του μύθου επισκευάσθηκαν με αρμολογήματα και ενέματα και ενισχύθηκαν εσωτερικά με πλέγμα και εκτοξευόμενο σκυρόδεμα. Τα κουφώματα ανακατασκευάσθηκαν στη μορφή των αρχικών, με ελάχιστες τροποποιήσεις για να προσαρμοσθούν στις απαιτήσεις της νέας χρήσης. Ο φέρων μεταλλικός σκελετός στο κέντρο των αιθουσών, κυρίαρχο στοιχείο της κατασκευής και της αισθητικής του χώρου, ανακατασκευάσθηκε στην ίδια ακριβώς μορφή με τον

αρχικό, με ελάχιστες τροποποιήσεις στην κατασκευή για την αποφυγή μελλοδικής παρερμηνείας. Ο φέρων οργανισμός των δαπέδων ακολουθεί τη δομή του αρχικού, ενώ στην επικάλυψή του αξιοποιήθηκε η σύγχρονη τεχνολογία για την αποφυγή κραδασμών, απαραίτητη για τη νέα χρήση. Ενσωματωμένες στην επικάλυψη των δαπέδων και ορατές στη στάθμη της στέγης, μεταλλικές διαγώνιες ενισχύσεις αυξάνουν την αντοχή του κτιρίου σε δυναμικές καταπονήσεις και ταυτόχρονα διαφοροποιούνται με τη μορφή και το υλικό κατασκευής τους από την αρχική του δομή. Στη νότια εξωτερική παρειά του κτιρίου προστέθηκε νέο κλιμακοστάσιο για τις ανάγκες της νέας χρήσης. Η γεωμετρία του παραπέμπει στους κατακόρυφους αποθηκευτικούς χώρους (σιιθό) που χρησιμοποιούνται σε παρόμοια κτίρια, ενώ η διαφάνεια που εξασφαλίζεται με τα υλικά κατασκευής, μέταλλο και γυαλί, μειώνει τον όγκο του και αποτρέπει την ανταγωνιστική σχέση με το κτίριο.

Στις μόνιμες εκθέσεις του μουσείου θα παρουσιασθούν όψεις του πολιτισμού που αναπτύχθηκε στη Βέροια από τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους μέχρι τον 19ο αιώνα, με έμφαση στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο. Οι πολιτισμικές σχέσεις και οι αμοιβαίες επιδράσεις, ο αστικός και ο ιδιωτικός χώρος και η αντίληψη για το θείο, όπως εκφράζεται μέσα από τη λατρεία, θα αποτελέσουν τους κεντρικούς άξονες των εκθέσεων.

Ζητούμενα στο σχεδιασμό των εκθεσιακών χώρων είναι να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της μουσειολογικής μελέτης και να αναδείξει τα εκθέματα, χωρίς παράλληλα να εξαφανίσει το κέλυφος και την εσωτερική δομή του, ως μνημείο της νεώτερης ιστορίας της πόλης. Η μουσειολογι-

κή μελέτη, η οποία περιλαμβάνει επί μέρους θεματικές ενότητες σε κάθε όροφο, οδηγεί στην υποδιαίρεσή τους. Στην πρώτη μόνιμη έκθεση που ολοκληρώθηκε επιλέχθηκαν λιτές κατασκευές, χαμηλού σχετικού ύψους, ώστε να επιτρέπεται η συνολική αντίληψη του χώρου και παράλληλα το περιεχόμενο των εκθέσεων να αποκαλύπτεται σταδιακά στον επισκέπτη και να δημιουργούνται εκπλήξεις στη διαδρομή. Με την καθαρή γεωμετρία και τα υλικά κατασκευής (λιείες σπατουλαριστές επιφάνειες, κονιάματα και μέταλλο) επιδιώκεται η αρμονία των εκθεσιακών χώρων με τη μορφή και την κατασκευή του κτιρίου, όπου κυριαρχούν το μέταλλο και το ξύλο και η προβολή των εκθεμάτων. Κενά ανάμεσα στις κατασκευές δημιουργούν οπτικές φυγές, που επιτρέπουν τη συνολική αντίληψη του χώρου. Ο υπερυψωμένος διάδρομος γύρω από τα ψηφιδωτά δάπεδα επιτρέπει την καλύτερη θέασή τους και δημιουργεί ποικιλία στη διαδρομή, ενώ η επικάλυψη τμήματός του με κρύσταλλο δίνει τη δυνατότητα να εκτεθεί το μεγαλύτερο τμήμα του ψηφιδωτού και συμβάλει στην ανάδειξη του χώρου. Ο συνδυασμός σημειακού με διάχυτο φωτισμό προβάλλει τα εκθέματα, δημιουργεί ατμόσφαιρα και διατηρεί την ένταση του φωτισμού της αίθουσας σε ευχάριστα για το θεατή επίπεδα.

Το εγχείρημα στο σύνολό του ήταν εξαιρετικά σύνθετο και δύσκολο. Η υλοποίησή του άλλαξε την εικόνα της περιοχής και αποτελεί πλέον σημείο αναφοράς για την πόλη.

Κλεοπάτρα Θεολογίδου
Αρχιτέκτων - αναστηλωτής
11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

